

GYENES FRUZZSINA

SÁRISÁPI SZLOVÁK KISEBBSÉGI ÖNKORMÁNYZAT MŰKÖDÉSE ÉS TAPASZTALATAI

A Komárom-Esztergom megyei Sárísápon 1998. október 18-án alakult meg a Szlovák Kisebbségi Önkormányzat. Az önkormányzati tagok közül kettő – az elnök, és az elnökhelyettes – mindegyik ciklusban változatlan volt, a másik három tag viszont folyamatosan ciklusról-ciklusra cserélődött. Ennek oka az első nyolc év alatt az a törekvés volt, hogy az önkormányzatban minden korosztály képviselje magát. Ennek megfelelően az önkormányzat célja volt, hogy mind a fiatalabb 30-40 éves korosztályból, mind a középkorúak korosztályából, mind pedig a nyugdíjasok közül kerüljön be képviselő a kisebbségi önkormányzatba. Az idősebb korosztály képviselői azonban – életkorukból adódóan – az első két ciklusban évente lecserélődtek, így a mostani, harmadik ciklusban már nem kértek fel ebből a korosztályból képviselőt. A 2006 őszén megalakult kisebbségi önkormányzat tagja közül tehát ketten a kezdetektől fogva benne vannak az önkormányzat munkájában, két tagnak ez a második ciklusa, és csak egy tag az, aki újonnan került a munkába. Ez utóbbi azonban a település 2006-ban lemondott polgármestere, így ő sem tekinthető teljesen intaktnak a kisebbségi önkormányzati munka szempontjából.

Az önkormányzati tagok köre tehát a cserélődések ellenére is viszonylag állandónak tekinthető. Ennek oka elsődlegesen az, hogy az önkormányzat elnökének célja a kezdetektől fogva az volt, hogy azokat vonja be a kisebbségi önkormányzati munkába, *„akik mindig is aktívan részesei voltak a nemzetiségi életnek itt a faluban, és azokat, akik beszélnek, akik jól beszélnek a nyelvet. Mert én úgy gondolom, hogy ez kitétele kellene, hogy legyen a kisebbségi önkormányzatoknak”*, és ez egy 3000 fős faluban egy viszonylag szűk réteget jelent, hiszen igazán aktívan csak azok tudnak közreműködni egy település életében, akik nem csak, hogy ott laknak, hanem ott is élnek vagyis, akik viszonylag sok időt töltenek a településen. Sárísáp esetében pedig ez a dorogi szénbányák '80-as évektől kezdődő és 2001-ig tartó fokozatos bezárása nyomán viszonylag kevés emberre igaz, hiszen a többség a közeli településekre (Dorog, Esztergom) jár dolgozni, és csak *„aludni jár haza”*. Elsősorban tehát csak azok tudják vállalni az önkormányzati munkát, akik helyben dolgoznak, vagy akik nyugdíjasok. Jól mutatja ezt, hogy az első ciklusban aktívan részt vevő

fiatal óvónő „esete”, aki „máshol kapott állást, és az első ciklus után kiszállt emiatt”. Az öt tagból jelenleg is négy a településen dolgozik vagy nyugdíjas, és csak egyikük munkahelye van Esztergomban.

A kezdeti törekvések ellenére úgy tűnik a kisebbségi önkormányzat tagjai életkor tekintetében viszonylag homogénné váltak az évek során; az ötből négyen 40 és 60 év közöttiek, és csak egy fiatalabb, a 30-as éveiben járó tagjuk van. Iskolai végzettség tekintetében három diplomás, és két középiskolai végzettségű tagja van az önkormányzatnak, és a korábbi ciklusok alatt is ez az arány volt jellemző. Az önkormányzat számára tehát a kisebbségi választások új rendszere lényegében nem hozott változást. Ennek magyarázatára álljon itt egy interjúrészlet: „Azt gondolom, hogy ahol eddig is működött az önkormányzat, ahol az önkormányzat mögött meg vannak a működő csoportok, egyesületek, klubok, ott ez nem probléma. Ahol meg nem volt bázis, ott nem.” Annak ellenére tehát, hogy sok ember félelemből, vagy lustaságból nem vetette magát jegyzékbe, a Szlovák Kisebbségi Önkormányzat gond nélkül meg tudott alakulni Sárisápon.

Az önkormányzat az állami támogatás mellett elsősorban pályázati pénzekből „tartja fent magát”. Pályázni szoktak a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségiekért Közalapítványhoz (MNEKK), az Országos Szlovák Önkormányzathoz, valamint a megye kulturális bizottságához is. Gyakori az is, hogy nem maga az önkormányzat a pályázó, hanem mondjuk az iskola, de a bejövő összeg a településen élő szlovák kisebbség javára fordítódik. Így valósulhat meg például, évek óta az egyhetes szlovákiai nyelvi tábor, ahova „azoknak, akik negyediktől, ötödiktől végig táncolnak [a szlovák táncsoportban], minden próbán és szereplésen ott vannak, és olyan a tanulmányi eredményük, azoknak nyolcadik végén ingyenes, egy jutalom ez az egyhetes tábor.” Ez egyébként nem meglepő, egyrészt, mivel egy ilyen ekkora településen nem feltétlenül határolódnak el élesen egymástól bizonyos dolgok, másrészt, pedig, mert a kisebbségi önkormányzat vezetője az iskolában a szlovák nyelvet és kultúrát oktató tanár.

A pályázatok mellett a települési önkormányzat is segíti a szlovák kisebbségi önkormányzatot. A tőlük kapott „támogatások” általában egy-egy rendezvényhez való anyagi hozzájárulások, valamint a kisebbségi önkormányzat által működtetett ún. Emlékház támogatása. Ez utóbbi alatt azt kell érteni, hogy a települési önkormányzat vette meg a házat, ő segített felújítani stb. Az anyaországból azonban semmilyen támogatás nem kap, és nem is kér az önkormányzat. Ennek oka, hogy a kisebbségi önkormányzatnak az anyaországgal való kapcsolata lényegében a testvérvárosával, Handlovával való kapcsolatot jelenti. Semmilyen más szlovákiai szervezettel, intézménnyel nincs a

sárisápi szlovákoknak kapcsolata, testvérvárosuktól meg a kisebbségi önkormányzat elnökének elmondása szerint azért nem kérnek anyagi segítséget, mert Handlovában is – a bányák bezárása miatt – nehezen élnek az emberek. Szellemi, tárgyi támogatás azonban érkezik: „...kértük az egyik handlovai képviselőt, hogy az ottani régi fotókat adja kölcsön, hogy lemásoljuk. Meg kaptunk tőlünk könyveket.”

A kapcsolat hivatalos szinten tehát elsősorban azt jelenti, hogy bizonyos ünnepi alkalmakkor meglátogatják egymást a település vezetői. A személyes, családi kapcsolatok azonban ezen felül is összekötik a két települést, ugyanis 1946-ban a Sárisápot elhagyó szlovákok többsége Handlova és környékén telepedett le. Így szinte „Szinte minden sárisápi családnak vannak rokonai, hozzátartozói Handlovában.” (<http://www.sarisap.hu/>). Meg kell még említeni, hogy a sport révén további két szlovákiai településsel van Sárisápnak kapcsolata: Karvával, és Szögyénnel. Az öregfiúk futball csapata jár át rendszeresen bajnokságokra, illetve hívja meg Sárisápra játszani ezeknek a szlovákiai településeknek a futball csapatát. A focizás mellett természetesen azonban, hogy a települések polgármesterei is jól ismerik egymást.

Az így befolyó összegeket elsősorban a különböző rendezvényekre (idősek napjával összefonódó nemzetiségi nap; pilisi favak találkozója azokban az években, amikor Sárisápon van a rendezés sora, régebben a farsangi klubdélután, szlovákiai kirándulás a gyerekeknek és a felnőtteknek) fordítják. Emellett ebből finanszírozzák, ha vendégcsoportokat hívnak, valamint az útiköltség hozzájárulásokat is ebből adnak pl. a Békéscsabaiak által szervezett kisebbségi önkormányzati vezetők találkozásán részt vevőknek. Továbbá az Emlékház költségeit (pl. rezsiköltség) is ebből fedezik. Mivel a különböző forrásokból származó összegeket az önkormányzat tagjai kevésnek tartják, azért már a kezdetektől lemondtak a tiszteletdíjukról.

A kisebbségi önkormányzat minden tagja úgy érzi, hogy annak ellenére, hogy a települési önkormányzat nem ad egy összegben hozzájárulást a működésükhöz, mégis nagyon sok segítséget és támogatást kapnak tőlük: „Az önkormányzatban, a tanácsteremben szoktunk ülésezni, csak télen a takarékoskodás miatt nem fűtik. Külön helységet nem... de itt végül is mindenünk biztosítva van. Abból a kevéske pénzből, ami az állami támogatás nem tudnánk létezni.” Fontos itt, hogy a település önkormányzat nem csak anyagilag támogatja a kisebbségi önkormányzatot, nem csak beszáll pénzzel a szlovákok által szervezett programokba, hanem emberi segítséget, támogatást is ad: „De itt az önkormányzatban, például ehhez a titkárnő is biztosította nekünk a háttérrel, figyelmeztetett, ha valamit elfelejtettünk stb. Ebből csak profitáltunk.”

Az önkormányzatnak nincs tehát saját irodája. Az évi kötelező, hivatalos hat ülést, az önkormányzat egyik helyiségében tartják. Ezekben beszélnek meg a kötelező pontokat, pl. a költségvetést, és ezekről készül jegyzőkönyv is. *„De ahhoz, hogy jól működjön az önkormányzat, hogy mindent meg lehessen gördülékenyen csinálni, ahhoz gyakrabban kell találkozni. De ezek nem hivatalosak, nincs jegyzőkönyv. Ha van valami, megbeszéljük, hogy találkozunk. Vagy hozzám jönnek.”* – mondta a kisebbségi önkormányzat vezetője. Látható tehát, hogy a kötelező üléseken túl akkor jönnek össze, amikor megbeszélni valójuk van. Ilyenkor valamelyiküknél gyűlnek össze. A falu méreteiből adódóan azonban természetes, hogy az önkormányzat tagjai napi kapcsolatban vannak egymással.

Mint az a fenti idézetből is látszik Sárísápon a szlovák kisebbségi önkormányzatnak nagyon jó a viszonya települési önkormányzattal. Ennek egyik oka, hogy a volt-polgármester – aki a 1994-től 2006-ig volt polgármester – maga is szlovák származású, így kezdetektől mindenben támogatta, segítette a kisebbségi önkormányzatot. A másik ok, hogy a kisebbségi önkormányzat meglete bevételforrást is jelent a falunak, egy olyan bevételforrást, amelynek segítségével fel lehet lendíteni a falu kulturális és közösségi életét, ez ellenben csak úgy lehetséges, ha a két önkormányzat szorosán együtt tud működni egymással, ha kölcsönösen segítik egymást. Sárísápon meg van ez a kapcsolat, mint a következő idézetek is mutatják: *„A volt polgármesterrel karöltve igyekeztük az elmúlt években csinálni a dolgokat”; „Majdnem, hogy el sem különült. Persze mindkettőnek meg van a speciális dolga, a speciális feladata, de egy partneri együttműködés volt, van a két önkormányzat között. Ez valahol összemosódik az ünnepségeknél is, máshol is.”*

Éppen ezért az, hogy a törvény által garantált jogosítványokat tudják-e érvényesíteni a kisebbségi önkormányzatban fel sem merül kérdésként, mivel: *„Még soha nem fordult elő, hogy ilyenre hivatkoznunk kellett volna. ... Mindig elmondom, hogy nálunk nagyon ideális a kapcsolat a községi önkormányzat és a szlovák önkormányzat között. ...Támogatták a munkánkat, amíg nem volt az önkormányzat, addig is.”* Emellett az országos kisebbségi önkormányzattal is jó a viszony; az önkormányzat elnöke ugyanis maga is tagja az országos kisebbségi önkormányzatnak.

A településen több civil szervezet, civil kezdeményezés is működik, azonban bejegyzett kisebbségi civil szervezet nincs. A szlovák kisebbséghez kapcsolódó civil kezdeményezésekből azonban több is van. Ilyen a Nemzetiségi Pávákör – a szlovák nemzetiségi *„dalárda”*, amelyet még az 1962-ben alapítottak –, a Helytörténeti Kör, – amely elsősorban az Emlékházhoz kapcsolódóan eleveníti fel a régi települési hagyományokat amelyek, mivel a települést régebben

zömében szlovákok lakták a szlovákság hagyományaiként kommunikálódnak –, és a Nyugdíjas Klub – amely azáltal kapcsolódik a szlováksághoz, hogy ma már elsősorban az idősebb korosztályban él erősen a szlovák identitás. A kisebbségi önkormányzat közvetlenül, vagy közvetetten mindháromhoz kapcsolódik; a Pávakör fellépését, utazásait rendszeresen anyagilag támogatja, a Helytörténeti Kört az Emlékház fenntartásával, és gyűjteményének állandó bővítésével, és programok rendezésével szellemileg segíti, mint ahogy a Nyugdíjas Klubnak is programok – elsősorban az idősök napjával összefonódó nemzetiségi nap – megszervezésével nyújt segítséget.

Sárisáp honlapját megnézve azt olvashatjuk, hogy a kisebbségi önkormányzat azért jött létre, *„hogy a szlovák nyelv, a helyi népi hagyományok megőrzése érdekében tevékenykedjenek, ápolják a kapcsolatokat a testvértelepülésekkel”* (<http://www.sarisap.hu/>).

A kisebbségi önkormányzat képviselőivel készített interjúban ez annyival egészült ki, hogy a kisebbségi önkormányzat nem csak próbálja az általános iskolás korosztálynak a nyelvtudását elősegíteni, és lehetőséget teremt a szlovák hagyományok ápolására és megmutatására, hanem szervezi és irányítja a programokat, és tartja az országos szlovák önkormányzattal és a környező szlovák településekkel a kapcsolatot. Az utóbbi két szerepkör talán a lényegesebb, mivel a kultúra, és a nyelv ápolásának szervezett, intézményesített formái már a rendszerváltás előtt is meg voltak Sárisápon. Az önkormányzat csak az anyagi lehetőségei révén ezeket a kereteket tágította, szélesítette ki. Jól mutatja ezt az egyházi élet. A szlovák nyelvű mise *„rendszere”* az önkormányzattól függetlenül alakult ki és létezik, viszont az önkormányzat szervezi meg a szlovák hívók számára, hogy évente 1-2 alkalommal külön busszal felmehessenek Budapestre szlovák nyelvű misét hallgatni¹.

Az önkormányzat megalakulásával tehát lényegében egyrészt a településen élő szlovákok, illetve a szlovák hagyományokat ápoló civil szervezetek lehetőségei szélesedtek ki. Álljon itt erre példaként két idézet: *„kevesebb fellépési, szereplési lehetőségünk lett volna. Meg sok lehetőségről, programról is le kellett volna mondanunk.”*; *„...előtte mindenkinek azért voltak nemzetiségi ruhái, de azért nem nagyon énekeltek népviseletben.”* És amikor megalakult a kisebbségi önkormányzat, akkor kezdődött ennek a megszervezése. Másrészt ezzel párhuzamosan természetesen a település lehetőségei is; *„így színesebb lett a falu”*. Emellett a kisebbségi önkormányzat megalakulása azáltal, hogy a

¹ Sárisápon az év nagy részében magyar nyelvű a mise, de a nagyobb egyházi ünnepekor a mise egy része szlovákul van.

településen élő szlovákok között lévő kapcsolatokat intézményesítette, egy újfajta kapcsolati rendszert hozott létre: *„az összetartozás is más, ha van szervezet, mert így egy nagy egésznek vagyunk a részei. Mert találkoznak az emberek az országos rendezvényeken, és megbeszélik a problémákat, és próbálnak rá közös megoldást találni.”*

Az önkormányzatot a képviselők elmondása szerint inkább pozitívan ítélik meg a településen, mint negatívan. Igaz 1998-ban eleinte furcsán néztek a kisebbségi önkormányzatra, mert a települési önkormányzat riválisát látták benne, vagyis Sárisáp lakói nem igazán értették meg, látták át a kisebbségi önkormányzat szerepét, funkcióját. Az évek során azonban megismerve az önkormányzat munkáját, és törekvéseit egyre fontosabb részévé váltak a falunak, és ma már a lakosság többsége, különösen az idősebbek, akik között arányaiban sokaknak vannak szlovák gyökerei, örülnek, hogy megalakult az önkormányzat, és mindenben, amiben tudnak, segítik is: *„Az idősebb korosztály meg különösen örül, hogy csináljuk, és csak a segítő szándékot lehet érezni. Ők azok, akik ezt igazából értékelni tudják, és örülnek, hogy van, aki tovább viszi ezt az egészet.”*

A kisebbség önkormányzat minden tagja a legnagyobb problémának a hagyományok ápolásának és megőrzésének, a kultúra átadásának a mikéntjét, és hogyanját látja. A nehézségek kapcsán azonban elsődlegesen mégsem ezek vetődnek fel, hanem konkrét mindennapi problémák -, mint pl. az Emlékházban a fűtés kérdése, hogy az ott lévő tárgyak állapotát meg lehessen őrizni - azonban végeredményben mindegyik probléma a kultúra átörökítésének problémájában csúcsosodik ki.

A felmerülő nehézségek két probléma köré csoportosulnak. Az egyik az anyagi, a másik az emberi korlátok. Az előbbi egyértelműen a „több pénz, több lehetőség” gondolatban ragadható meg. Az utóbbi pedig azt jelenti, hogy több olyan emberre - elsősorban fiatalokra - lenne szüksége mind a kisebbségi önkormányzatnak, mind a településen élő szlovákságnak, aki aktívan részt vesz, és segít a programok megszervezésében, kivitelezésében; olyan emberek, akik ugyanúgy, mint az önkormányzat tagjai mindenféle ellenszolgáltatás nélkül feláldozzák a szabadidejüket. Ahogy az egyik interjúalanyom megfogalmazta: *„Ezt vagy szívvel, és elhivatottsággal, megszállottsággal csinálja az ember, vagy máshogy nem megy. Ez vagy így működik, vagy sehogy.”*